

Tarptautinis simpoziumas

„Ukrainos mokslas šiuolaikinių iššūkių ir grėsmių kontekste: vystymosi problemos ir prioritetai“

2022 m. lapkričio 29 d. Kyjive vyko tarptautinis simpoziumas „Ukrainos mokslas šiuolaikinių iššūkių ir grėsmių kontekste: vystymosi problemos ir prioritetai“. Šis simpoziumas surengtas kaip kasmetinių tarptautinių mokslinių ir praktinių konferencijų, skirtų Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos (UNMA) akad. Boriso Patono (1918–2020) atminimui ir kurias UNMA mokslo įstaigos rengia bendru pavadinimu „Mokslas gyvenime“, dalis. Simpoziumo organizavimą parėmė UNESCO ir leido naudoti jos logotipą ant informacinės ir metodinės simpoziumo medžiagos.

Šių metų simpoziumas rengtas plataus masto Rusijos agresijos prieš Ukrainą sąlygomis, kai nacionalinio mokslo apskritai, mokslinių organizacijų ir kiekvieno tyrėjo funkcionavimas tokiomis ekstremaliomis aplinkybėmis yra susijęs su daugybe itin sudėtingų veiksnių ir rizikų, iš esmės pažeidžiančių nusistovėjusią mokslinės veiklos tvarką ir keliančių grėsmę mokslo procesui, taip pat tyrėjų gyvybei.

Per pastaruosius dvejus metus COVID-19 pandemija iš esmės pakeitė mokslinių tyrimų organizavimą ir vykdymą bei mokslininkų bendradarbiavimo ir bendravimo metodus tiek pačioje Ukrainoje, tiek tarptautiniu lygmeniu. Plačiai paplito nuotolinis mokslininkų darbas, kuris, daugelio mokslo organizatorių nuomone, neigiamai veikia mokslinės veiklos efektyvumą ir nepadedą palaikyti teigiamo kūrybinio ir psichologinio klimato mokslininkų grupėse. 2022 m. vasario 24 d. Rusijai įsiveržus į Ukrainą šalies mokslas iš esmės atsidūrė ant išlikimo ribos. Dalis Ukrainos mokslinių tyrimų potencialo liko laikinai okupuotoje teritorijoje. Nuo Rusijos apšaudymų nukentėjo mokslo infrastruktūros objektai, ypač UNMA institutai įvairiuose Ukrainos miestuose. Kyla grėsmė taikiems energetikos ir mokslo infrastruktūros branduoliniams objektams, kurių sunaikinimas gali baigtis žmogaus sukelta ir ekologine katastrofa ne tik regioniniu, bet ir pasauliniu mastu. Yra tyrėjų netekčių. Daug mokslininkų iš karo zonų buvo priversti evakuotis į vakarinius Ukrainos regionus arba išvykti į užsienį. Nepaisant mokslo institucijų vadovų pastangų užmegzti veiksmingus darbinis ryšius su savo darbuotojais užsienyje arba tais, kurie priversti dirbti nuotoliniu būdu, mokslinis procesas praranda anksčiau pasiektą efektyvumą.

Naujos grėsmės Ukrainos nacionaliniam saugumui lėmė poreikį atitinkamai keisti mokslo institucijų veiklos organizavimą. Tai turėjo įtakos ne tik mokslininkų darbo režimui, apmokėjimo už darbą sąlygoms, bet ir mokslinių tyrimų prioritetams. Visų pirma, UNMA vykdoma veikla siekiama optimizuoti teminius mokslinių tyrimų planus, rasti geresnę pusiausvyrą tarp temų, susijusių su

tradiciniu mokslo žinių generavimu ir praktinių sričių moksliniais tyrimais, kurie yra aktualiausi šiuolaikinėmis ekonomikos, socialinėmis ir karinėmis sąlygomis.

Todėl pagrindinis simpoziumo tikslas buvo aptarti kelius, atsižvelgiant į mokslo krizės sąlygas, priemones, kurių reikia imtis, kad būtų išvengta šiandienos grėsmių, ir parengti mokslo atkūrimo ir veiksmingos plėtros strategijas.

Simpoziume aptarti šie klausimai:

- mokslas kaip praktikoje patikrinta priemonė, padedanti visuomenei išbristi iš bet kokių ekstremalių situacijų ir krizių;
- nacionalinio mokslo funkcionavimo problemos šiandienos iššūkių ir grėsmių sąlygomis bei jų įveikimo galimybės;
- valstybės paramos mokslui krizės sąlygomis ypatumai: Europos patirtis ir Ukrainos tikrovė;
- Ukrainos mokslo personalo potencialo ir galimybės prisijungti prie pasaulinių tendencijų žmogiškojo kapitalo srityje atkūrimo būdai;
- Ukrainos nacionalinė mokslų akademija karo padėties sąlygomis: veiklos optimizavimo būdų paieška, remiantis savo ir pasauline patirtimi;
- atvirasis mokslas ir atvirasis švietimas yra geriausios veiksmingo bendradarbiavimo ir krizinių reiškinų įveikimo priemonės Ukrainos mokslo ir švietimo srityse.

Jau tapo gera tradicija, kad tokių mokslinių forumų programos komitetui vadovauja Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos prezidentas. Šių metų tarptautiniam simpoziumui „Ukrainos mokslas šiuolaikinių iššūkių ir grėsmių kontekste: vystymosi problemos ir prioritetai“ pirmininkavo UNMA prezidentas akad. Anatolijus Zagorodnijus, Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos viceprezidentas akad. Viačeslavas Bogdanovas ir UNMA G. Dobrovo mokslinio ir technologinio potencialo bei mokslo istorijos tyrimų instituto direktorius Borisas Malitskyi.

Tarptautinį simpoziumo programos komitetą sudarė Aminaga Sadygovas (Azerbaidžano Respublikos mokslo ir švietimo ministerijos Valdymo sistemų instituto vykdomasis direktorius), Anu Noorma (Estijos mokslo tarybos vadovė), Giorgi Kvesitadzė (Sakartvelo nacionalinės mokslų akademijos prezidentas), Juta Guenther (Brėmeno universiteto (Vokietija) viceprezidentė, atsakinga už mokslinius tyrimus), Dirkas Bocharas (Europos nacionalinių inžinerijos asociacijų federacijos (FEANI) generalinis sekretorius), Lauma Muizniecė (Latvijos mokslo tarybos direktorė), Jūras Banys (Lietuvos mokslų akademijos prezidentas), Ionas Tighinianu (Moldovos mokslų akademijos prezidentas) ir Jerzy'is Duszynskis (Lenkijos mokslų akademijos prezidentas).

Tarptautinio simpoziumo organizavimas, rengimas ir metodinė parama patikėta UNMA G. Dobrovo mokslinio ir technologinio potencialo bei mokslo istorijos tyrimų institutui.

Į simpoziumą buvo pakviesti Ukrainos ir užsienio mokslininkai ir mokslo organizatoriai, mokslų akademijų ir kitų mokslo asociacijų vadovai, vyriausybinių ir visuomeninių organizacijų, UNESCO, Europos Komisijos ir kitų tarptautinių organizacijų, sprendžiančių mokslo plėtros, jo rezultatų sklaidos ir panaudojimo problemas, atstovai. Simpoziumas vyko kontaktiniu būdu ir internetu platformoje „Zoom“.

Simpoziumą atidarė Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos prezidentas A. Zagorodnijus, kuris perdavė Ukrainos prezidento Volodymyro Zelenskio sveikinimą tarptautinio simpoziumo dalyviams ir tarė įžangos žodį. Jis daugiausia kalbėjo apie pagrindines Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos problemas karo padėties laikotarpiu: mokslo biudžetinio finansavimo mažinimą, išaugusias išlaidas jos infrastruktūrai išlaikyti ir rekonstruoti, ne viso etato darbuotojų darbo režimo įvedimą ir kt.

Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos viceprezidentas V. Bogdanovas skaitė pranešimą apie optimalios UNMA plėtros strategijos paiešką šiuolaikinių iššūkių akivaizdoje.

Ukrainos nacionalinių šakinių mokslų akademijų prezidentai (Nacionalinės pedagogikos mokslų akademijos prezidentas V. Kremenas, Ukrainos nacionalinės medicinos mokslų akademijos prezidentas V. Tsymbalyukas, Ukrainos nacionalinės žemės ūkio mokslų akademijos prezidentas J. Gadzalas ir kiti) savo kalbose daugiausia dėmesio skyrė akademijų veiklai karo padėties sąlygomis.

Simpoziume pranešimus pristatė svečiai iš užsienio. Sakartvelo nacionalinės mokslų akademijos prezidentas G. Kvesitadzė perskaitė pranešimą Ukrainai labai aktualia tema „Sprogstamosiomis medžiagomis užteršto dirvožemio valymo biotechnologijos“. Moldovos mokslų akademijos prezidentas I. Tighinianu atkreipė dėmesį į nacionalinio mokslo plėtros problemas ir būdus ekstremaliomis COVID-19 pandemijos sąlygomis. Azerbaidžano Respublikos mokslo ir švietimo ministerijos Valdymo sistemų instituto vykdomasis direktorius A. Sadygovas kalbėjo apie mokslo vaidmenį siekiant įveikti pagrindines konfliktų priežastis. JAV mokslininkai Rita Colwell, Gersonas Scheras ir Kathy Campbell iš Mokslinių tyrimų, švietimo ir technologijų atkūrimo Ukrainoje darbo grupės (*RESET Ukraine*) parengė informacinį pranešimą apie 2022 m. rugsėjo 21–23 d. vykusį tarptautinį seminarą, kuriame aptartas mokslinių tyrimų, švietimo ir technologijų atkūrimas Ukrainoje ir kurį organizavo JAV nacionalinės mokslo, technologijų ir medicinos akademijos. LMA prezidentas J. Banys pažymėjo, kad, nepaisant karo, Ukrainos mokslininkai rengia tokius tarptautinius forumus ir aptaria labai svarbius mūsų laikmečio klausimus; jis palinkėjo ukrainiečiams sėkmės ir greitos Ukrainos pergalės kare su Rusija.

Didelio susidomėjimo sulaukė Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos M. Ptucho vardo Demografijos ir socialinių tyrimų instituto direktorės E. M. Libanovos, kalbėjusios apie socialines ir demografines Rusijos agresijos prieš Ukrainą pasekmes, UNMA G. Dobrovo mokslo ir technologinio potencialo bei mokslo istorijos tyrimų instituto direktoriaus B. Malickio, daugiausia dėmesio skyrusio į mokslą orientuotos valstybės politikos įgyvendinimui, G. Dobrovo instituto vyriausiojo mokslo darbuotojo O. Popovičiaus, atkreipusio dėmesį į mokslo darbuotojų potencialo atkūrimo Ukrainoje problemas, pranešimai.

Plenarinėje sesijoje iš viso kalbėjo 19 simpoziumo dalyvių, kurių dauguma asmeniškai dalyvavo šiame simpoziume. Nuotoliu per platformą „Zoom“ dalyvavo mokslininkai iš Azerbaidžano, Sakartvelo, Kinijos, Lietuvos, Moldovos, JAV ir Ukrainos (plenarinės sesijos metu tarpusavyje bendravo nuo 32 iki 53 dalyvių).

Simpoziumo dalyviai priėmė rekomendacijas, kurios, kaip ir simpoziumo medžiaga, bus išspausdintos specialiame žurnalo „Наука Та Наукознaвство“ („Mokslas ir mokslotyra“) numeryje.

Dr. Lidija Kavunenko,

UNMA G. Dobrovo mokslinio ir technologinio potencialo bei mokslo istorijos tyrimų instituto vyriausioji mokslo darbuotoja

Iš anglų kalbos vertė Diana Barnard